

Avifaunakartering Midden- en Oost Brabant

1.0 Inleiding.

Tijdens het veldwerk van de avifaunakartering Midden-en Oostbrabant zijn er geregeld informatiebulletins rondgestuurd. Hierin werden de medewerkers aan de projecten op de hoogte gehouden van de werkzaamheden. Na de afsluiting van het veldwerk in 1987 verliepen de direkte contacten van de provincie naar de vrijwilligers via de begeleidingscommissie waarin de provincie en het SOV vertegenwoordigd zijn. In de begeleidingscommissie is geconstateerd dat de zaken die worden besproken niet altijd bij de vrijwilligers bekend zijn. Daarom zal de provincie de komende tijd twee info-bulletins per jaar uitbrengen om de betrokkenen op de hoogte te houden.

In dit info-bulletin wordt een overzicht gegeven van de activiteiten na de afsluiting van het veldwerk, de rapportage van het broedvogelproject en de projecten na 1987. Verder wordt een kort exposé gegeven over de plannen voor de toekomst en het gebruik van avifaunagegevens bij het natuurontwikkelingsplan.

2.1 Broedvogelproject.

2.1.1 Verwerking gegevens.

Nadat het veldwerk in juli 1987 is beëindigd is de provincie verder gegaan met de verwerking van het verzamelde materiaal. Ongeveer driekwart van de gegevens zaten reeds in de computer maar de invoer ervan had veel tijd in beslag genomen. De bestanden vergden controles. In de loop van 1987 is een speciaal invoerprogramma gereed gekomen waarmee nieuwe gegevens snel verwerkt kunnen worden. De reeds bestaande bestanden zijn zo goed mogelijk opgeschoond.

In april 1988 ontbraken nog tien toegezegde telgebieden die in de periode 1985-1987 zouden zijn geïnventariseerd. Er zijn mensen aangenomen die in 1988 aanvullend veldwerk hebben verricht en die tevens administratieve ondersteuning verleenden. In 1987 en 1988 zijn 750 ABT'en door provincie-medewerkers in het veld gecontroleerd en beschreven.

De wijze waarop de de Afwijkende Biotooptypen beschreven moesten worden is tijdens de loop van het project gewijzigd. Daarnaast zijn er beschrijvingen vergeten terwijl een klein aantal beschrijvingen afweek van hetgeen werd gevraagd. Verder waren er ABT'en bijgekomen of gedeeltelijk verdwenen. Deze veranderingen waren niet altijd even duidelijk op kaart gezet.

Begin juli 1988 zaten alle gegevens van het broedvogelonderzoek Midden-en Oostbrabant in de computer. Door de grote haast zijn er nogal wat kleine foutjes in de bestanden geslopen die in de daarop volgende maanden grotendeels zijn verbeterd. Ook begin 1989 werden er nog verbeteringen ingevoerd.

2.1.2 Verwerkingsproblemen.

2.1.2.1 Verwerkingsfouten.

Tussen een veldwaarneming en een stip op een verspreidingskaart liggen vele administratieve voetangels en klemmen. Bij elke verwerkingsstap kan informatie verwijderd of verminkt worden. Er is naar gestreefd het aantal fouten zo klein mogelijk te houden. In totaal telt het computerbestand naar schatting 150.000 records. Een record is een computerterm voor "gegeven". Een record bestaat in principe uit twee delen : de soortnaam, eventueel met een aantal, en een km-hoknummer. Daarnaast bevat het informatie over het ABT, de bezoekduur, het telgebied, etc. etc. Het belangrijkste is dat alle soorten en de bijbehorende km-hoknummers, die in de telgebiedboekjes staan, op correcte wijze in de bestanden zijn opgenomen.

Bij de controles is specifiek gezocht naar fouten die grote invloed kunnen hebben op de verspreidingskaartjes van kwantitatieve telsoorten en op broedvogelgemeenschappen. De volgende twee punten genoten grote aandacht : het km-hoknummer en de kwantitatieve telsoort. Het is vrijwel zeker dat daarin geen fouten meer voorkomen.

Alle overige fouten, zoals het ontbreken van een Koolmees of een onjuist opgegeven oppervlakte, zijn grotendeels gecorrigeerd. Een controle met als doel een volledig foutloos bestand kost een manjaar en is gezien de globale inventarisatiemethodiek een weinig zinvolle onderneming.

2.1.2.2 Clusteren van waarnemingen.

In de verwerkingsfase doemden problemen op waaraan in de voorafgaande jaren onvoldoende aandacht was besteed. Het volgende voorbeeld maakt duidelijk waar je zoal mee te maken kunt krijgen. Op wat voor wijze verwerk je bij het clusteren èènmalige waarnemingen? Bij tien veldbezoeken volgens de SOVON-methode zijn er over het algemeen meerdere uitsluitende waarnemingen waardoor er geen problemen zijn om het aantal territoria te bepalen. Bij drie bezoeken beschik je over een gering aantal geldige waarnemingen en sta je voor de keus welke afstand nog acceptabel is om niet-uitsluitende waarnemingen als verschillende territoria te beschouwen. Dit probleem verergert zich bij het clusteren van waarnemingen van twee telgebieden die bovendien niet in hetzelfde jaar zijn geïnventariseerd.

Het probleem is niet nieuw; alle grootschalige, provinciale, karteringen hebben er mee te maken maar nog niemand heeft zijn werkwijze vastgelegd! Bestaande avifauna's lopen wijselijk om het probleem heen. Toch heeft het grote gevolgen voor de vastgestelde aantallen. Het volgende praktijkvoorbeeld uit Midden-Limburg verduidelijkt dit probleem voor de Grasmus :

tabel 1 : relatie clusterafstand en aantal Grasmussen
bij twee en vijf veldbezoeken.

clusterafstand in meters	100	150	200	250	300	350	400
aantal territoria bij 2 geldige bezoeken	59	53	50	45	38	29	23
aantal territoria bij 5 geldige bezoeken	98	98	96	88	86	84	81

Een korte clusterafstand heeft als risico dat er ten onrechte territoria worden onderscheiden terwijl bij een lange clusterafstand territoria ten onrechte worden samengevoegd. Gezien de globale manier van inventariseren en het intekenen op kaarten met schaal 1:15.000 zijn lage clusterafstanden per definitie niet verantwoord. Daarnaast moet je nog rekening houden met de aard van het landschap en de barrière-werking van snelwegen, bebouwing en bossen.

Omdat de gegevens gebruikt worden voor de ruimtelijke ordening spelen twee punten een belangrijke rol: er moet een betrouwbaar onderscheid gemaakt kunnen worden tussen hoge en lage dichtheden en hoge dichtheden moeten verhoudingsgewijs betrouwbaar geteld worden. Het gebruik van lange clusterafstanden leidt ertoe dat hoge dichtheden er bekaaid van af komen. Bij een korte clusterafstand worden er hoge dichtheden onderscheiden die in werkelijkheid niet voorkomen. Helaas zijn vergelijkende onderzoeken naar de relatie tussen clusterafstanden en geldige veldbezoeken niet beschikbaar. Uiteindelijk namen we genoegen met een clusterafstand van 250 meter.

Op basis van kennis en ervaring is per vogelsoort een beknopt pakket met clusterregels opgesteld en in drie maanden tijd zijn alle 630 telgebieden opnieuw geclusterd. Vele, reeds verwerkte gegevens moesten verbeterd worden; een heidens karwij.

2.2 Wintervogelproject

Bij de start van het wintervogelproject is afgesproken dat de provincie met de tellingen zou doorgaan tot en met de winter van 1986/1987. Na evaluatie van de bruikbaarheid van de gegevens ten behoeve van het ruimtelijk beleid is door de provincie besloten de telling in deze vorm niet meer te herhalen. De verwachting dat er plaatselijk grote concentraties Roeken en Meeuwen voorkomen of dat er nog onbekende pleisterplaatsen van Ganzen zijn is niet uitgekomen. Omdat de telling maar éénmaal per winter wordt uitgevoerd is de betrouwbaarheid van het plaatsgewijs voorkomen onvoldoende.

Het SOV vindt de telling vanuit vogelkundig oogpunt waardevol en zet de tellingen voort. Op verzoek van het SOV heeft de provincie de afgelopen twee jaar de distributie van de formulieren op

zich genomen terwijl het SOV met de werkgroepen de deelname regelde.

Bij de provincie blijft de behoefte bestaan aan bruikbare gegevens die betrekking hebben op het voorkomen van Ganzen en Kleine zwanen. In paragraaf 5.3 is aangegeven hoe in die behoefte wordt voorzien.

2.2.1 Verwerking gegevens.

De verwerking van de wintervogeltellingen ligt op het ogenblik stil. In 1987 legde de verwerking van het broedvogelproject een groot beslag op de beschikbare tijd. Volgens de planning zou in 1988 een invoerprogramma ontworpen worden zodat de tijdrovende invoer via ponsformulieren tot het verleden zou behoren. Begin 1988 bleek dat onze claim niet werd gehonoreerd en pas in 1989 opnieuw ingediend kan worden. Invoer en controle volgens de oude methode neemt maanden in beslag. Aangezien dit de rapportage van het broedvogelproject aanzienlijk zou vertragen is besloten de verwerking en de invoer van de gegevens na afronding van het broedvogelproject ter hand te nemen.

3.0 Resultaten Broedvogelproject.

Het grote computerbestand met 150.000 records laat legio bewerkingen toe. Ze variëren van simpele verspreidingskaartjes tot bijvoorbeeld de invloed van ondergroei in populierenbosjes van minimaal 5 ha groot op de aanwezigheid van de Wielewaal. Een van de berekeningen betreft het aantal territoria van de kwantitatieve telsoorten. Natuurlijk bestaat er wel een verschil tussen wat met de gebruikte inventarisatiemethode is vastgesteld en wat er werkelijk in het veld aanwezig is. In de volgende twee paragrafen komen beide aspecten aan bod.

3.1 Vastgestelde aantallen.

Met behulp van de computer zijn van alle soorten verspreidingskaartjes gemaakt. Op een kaartje, met formaat A-4 en schaal 1:500.000, staan de aantallen in aantalsklassen per km-hok weergegeven. Van een aantal soorten hebben we de exacte verspreiding op topografische kaarten schaal 1:100.000 ingetekend.

In tabel 2 staan in de kolom "vastgestelde aantallen" de aantallen van zes soorten. Het zijn de totalen uit de periode 1983-1987 voor het Streekplangebied Midden-en Oostbrabant. De meeste vogelaars zouden, als hun werd gevraagd hoeveel territoria er van die soorten voorkomen, een hoger of lager aantal noemen.

Wie had gedacht dat er nog 90 paar Watersnippen zouden worden aangetroffen? Er werd aangenomen dat, naast de 15 paar van het Bosscher Broek, ze in het agrarisch gebied vrijwel uitgestorven waren. Verspreid over het agrarisch gebied zijn nog enkele paren te vinden maar de beekdalen nemen 75% van alle overige broedgevallen voor hun rekening.

Het is bekend dat de stand van de Wulp gestaag toeneemt maar het aantal van 700 paar is verrassend te noemen. De Wulp wordt dan ook de weidevogel van de toekomst genoemd. Dankzij het onderzoek van het RIN in de polders van het Maasland, het rijkste

Wulpengebied van Brabant, is deze ontwikkeling goed te volgen. De jonge heideontginningen uit de jaren dertig kennen eveneens een hoge Wulpenstand. Over het algemeen is de Wulp vrij homogeen over Midden- en Oostbrabant verspreid. Daaruit blijkt al dat de Wulp niet zo kieskeurig is ten aanzien van zijn biotoop. Van de Grutto zijn 1400 territoria gevonden. Ondanks het dubbele aantal van de Wulp is het percentage bezette blokken even hoog. De verspreiding is zeer onregelmatig. Grote concentraties kom je nog tegen in de polders bij Oss, in de jonge heideontginningen en in de beekdalen. Uit vele gebieden komen berichten dat de stand achteruit gaat.

Een andere soort die het niet voor de wind gaat is de Roodborsttapuit. De populatie is ineens geschrompeld tot een schamele 340 paar! Vijftien jaar geleden leek dat nog onvoorspelbaar. De strenge winters hebben de gelederen flink uitgedund maar de achteruitgang was al een feit voordat de strenge winters van 1984-1987 huishielden. Grote delen van het agrarisch gebied in Oost en Midden-Brabant, die van oudsher grote populaties bezaten, zijn verlaten. In de verspreiding valt geen duidelijk patroon te herkennen. Het lijkt erop dat de Roodborsttapuit is teruggedrongen tot de laatste restanten van het voorheen kleinschalige gebied.

Het aantal van 1800 territoria van de Geelgors doet vermoeden dat op vele plaatsen de weemoedige zang nog is te beluisteren. Niets is minder waar. Ten westen van de lijn Den Bosch-Hoge Mierde komen nog nauwelijks Geelgorzen voor. Het aantal Geelgorzen is op de vingers van een hand te tellen. In het uiterste oosten van de provincie floreert de Geelgorsstand nog redelijk. Dichtheden van 3 tot 7 paar per km-hok zijn geen uitzondering. Van Oost- naar Westbrabant neemt de Geelgors geleidelijk in aantal af en in West-Brabant zijn er in het agrarisch gebied geen meer te vinden. Zelfs de natuurgebieden zijn verlaten. In de Loonsche en Drunense Duinen (2200 ha) zijn maar 2 paar vastgesteld terwijl de Weerter en Budeler Bergen (1200 ha) nog 35 paar zijn geteld.

De onopvallend gekleurde Grasmus blijkt nergens te ontbreken. In elk kmhok waar hagen en houtwallen voorkomen is zijn zang te beluisteren. Met bijna 6000 getelde paren behoort hij tot de meest algemene telsoorten. De hoogste dichtheden zijn in het Maasheggengebied geconstateerd. Daar bevinden zich terreinen met tientallen territoria per 100 ha.

3.2 Geschatte aantallen

Zoals in tabel 1 is te zien neemt het aantal territoria van een soort toe naarmate je meer bezoeken aan een gebied brengt. Dat is voor iedere soort verschillend. Om een 100%-score te behalen kun je bij de weidevogels volstaan met drie à vier bezoeken terwijl je bij de Bosrietzanger na tien inventarisatierondes nog nieuwe territoria ontdekt.

In 1987 zijn een aantal telgebieden vaker bezocht om uit te zoeken wat voor consequenties dit heeft voor de vastgestelde aantallen. De aantallen van de kartering met drie inventarisatierondes zijn vergeleken met die van de uitgebreide kartering

met zeven veldbezoeken. De resultaten van de laatste gemakshalve op 100% zijn gesteld.

In tabel 2 is voor zes soorten, onder de kolom "geteld percentage", aangegeven welk percentage bij drie bezoeken is aangetroffen. Met behulp van dit percentage is in de laatste kolom van tabel 2 een schatting gemaakt van het totale aantal territoria per soort.

tabel 2 : vastgestelde en geschatte aantallen.

soort	vastgestelde aantallen	geteld percentage	aantals- schatting
Grutto	1400	90%	1600
Wulp	700	90%	800
Watersnip	90	75%	120
Geelgors	1800	70%	2600
Roodb.tapuit	340	65%	525
Grasmus	5800	45%	13000

Een veel gehoord punt van kritiek op regionale en landelijke avifauna's is dat de vermelde aantallen onvoldoende inzicht geven in de werkelijk aanwezige aantallen. Door het maken van een aantalsschatting, op basis van een onderzoek naar de volledigheid van de gebruikte inventarisatiemethode, ontstaat er een reëler beeld van de onderlinge aantalsverhoudingen. In tabel 3 is een berekening gemaakt met behulp van tabel 2 waarbij de stand van de Grasmus als uitgangspunt is genomen. Het vastgestelde en het geschatte aantal territoria is op 100 gesteld waarna de andere soorten hier mee zijn vergeleken.

tabel 3 : getelde en geschatte aantalsverhouding.

soort	vastgestelde verhouding	geschatte verhouding
Grutto	24	12
Wulp	12	6
Watersnip	2	1
Geelgors	31	20
Roodborsttapuit	6	4
Grasmus	100	100

De vastgestelde aantallen worden niet alleen beïnvloed door de gehanteerde verwerkingsmethode of de landschappelijke omgeving maar ook door weersomstandigheden. De periode 1983-1987 kenmerkte zich door strenge winters en koele zomers met een nat voorjaar. Onder invloed van deze ongunstige weersomstandigheden daalden soorten als Graspieper, Roodborsttapuit en Groene specht in aantal terwijl de Wulp de barre winters wist te ontvluchten. In 1983 werden er nog relatief veel Roodborsttapuiten en

relatief weinig Wulpen waargenomen. In 1988 lag dat precies andersom.

De totalen per soort zijn een sommatie van de afzonderlijke inventarisatiejaren. Bij die soorten, waar een neerwaartse of opwaartse trend valt te bespeuren, moet rekening worden gehouden met de invloed daarvan op de aantalsschatting. Het maakt het beeld voor de Roodborsttapuit er alleen maar somberder op.

4.0 Rapportage

Omdat het aanvullende veldwerk in 1988 en de administratieve verwerking zoveel tijd in beslag namen kon pas in augustus 1988 begonnen worden met de rapportage. Het lag in de bedoeling twee rapportages uit te brengen. De eerste zou een beleidsversie zijn en de tweede een ornithologische soortrapportage. Omdat eind 1988 de voorbereidingen getroffen dienden te worden voor de komende streekplanherzieningen werd met de beleidsversie het eerst begonnen. Per slot van rekening was het projekt voor dit doel opgezet. Daarna volgde de soortrapportage.

Tijdens de voorbereidingen voor de beleidsrapportage besloot de provincie om de gegevens niet afzonderlijk in te brengen maar te combineren met verscheidene andere landschapsecologische bestanden (zie paragraaf 6.0). In de periode augustus 1988-januari 1989 konden de avifaunamedewerkers weinig tijd vrijmaken voor de soortrapportage hoewel aan het SOV was toegezegd dat daar in september mee zou worden gestart. Bovendien gingen enkele manmaanden door ziekte verloren.

Vanwege de beleidswijziging komt er geen afzonderlijke beleidsrapportage die gebruikt wordt voor het Streekplan. De gegevens maken onderdeel uit van het natuurontwikkelingsplan (paragraaf 6.0). Na de soortrapportage zal er een beknopt rapport verschijnen over de aard van de verzamelde gegevens en voor welke doeleinden ze geschikt zijn. Deze rapportage is vooral bedoeld voor provincie medewerkers die een beroep willen doen op de gegevens.

In de loop van januari 1989 is de provincie gestart met de soortrapportage. Voor de start van het veldseizoen 1990 moet het concept gereed zijn. Driekwart van de inhoud wordt in beslag genomen door kaarten met soortteksten. De broedvogelgemeenschappen vormen een belangrijk onderdeel van de rapportage. In juli 1988 is al een mannaand besteed aan een eerste proefanalyse. Hieruit bleek al dat er nauwelijks districten zijn te onderscheiden maar dat er sprake is van een mozaïekachtige verspreiding van op zich goed te herkennen gemeenschappen. Daarnaast komen er enkele thematische hoofdstukken waarbij aandacht wordt besteed aan ecologische groepen zoals weidevogels en aan de relatie tussen landbouw en vogels. Naast de inzet van de twee provinciale medewerkers worden er voor drie maanden twee extra schrijvers aangetrokken.

Over de financiering en de wijze waarop de rapportage wordt uitgegeven zijn nog geen beslissingen gevallen. De provincie streeft er naar om de soortrapportage op ruime schaal te verspreiden.

5.0 Projekten na 1987

Na het beëindigen van het veldwerk voor de broedvogelkartering Midden- en Oostbrabant is een onderzoeksprogramma opgesteld voor de periode 1988-1993. Er is uitgezocht aan welke gegevens behoefte is. De provincie is overigens in meer natuurgegevens geïnteresseerd dan alleen het voorkomen van vogels in het agrarisch gebied. Tien jaar geleden ondernam de provincie niets op het gebied van inventariseren en verzamelen van natuurwetenschappelijke data. Vijf jaar geleden liepen er meerdere projecten in het kader van het landschapsecologisch onderzoek waarbij onder andere aandacht wordt besteed aan vegetatie, amfibieën en reptielen, cultuurhistorie, landschapsbeeld etc.. Het avifauna-onderzoek maakt daar een onderdeel van uit. Binnen de vastgestelde begrotingsruimte is bepaald welke wensen verwezenlijkt kunnen worden.

5.1 Weidevogelonderzoek Westbrabant

In oktober 1985 zijn bij de Streekplanherziening Midden- en Oostbrabant agrarische terreinen als Weidevogelgebied aangewezen. Dit gebeurde op basis van de lopende avifaunakartering en met behulp van aanvullende gegevens van vrijwilligers. Bij de herziening van het Streekplan West-Brabant voor 1989/1990 kwam het verzoek om Weidevogelgebieden op basis van dezelfde criteria aan te wijzen. Omdat een vlakdekkende kartering enkele jaren zou vergen is een spoedinventarisatie ondernomen die zich specifiek richtte op het voorkomen van hoge aantallen weidevogels als Grutto, Wulp, Watersnip en Tureluur. Grote delen van Westbrabant bestaan uit aaneengesloten akkercomplexen op klei waar geen weidevogels zijn te verwachten. Alleen open, vochtige graslanden met een minimumoppervlakte van 100 ha zijn bezocht. In totaal zijn door drie ingehuurd vogelaars 25.000 ha geschikt terrein geïnventariseerd. Er zijn acht gebieden gevonden die voldoen aan dezelfde normen die bij Midden- en Oostbrabant zijn gebruikt.

5.2 Ganzenonderzoek Westbrabant

Voor dezelfde Streekplanherziening West-Brabant rees de vraag of de reeds aangewezen Ganzengebieden nog actuele waarde hadden. Na overleg met twee vogelwerkgroepen kreeg de provincie de beschikking over een groot pakket met losse waarnemingen die een goed inzicht geven in het voorkomen en de verspreiding van de pleisterende Ganzen en Zwanen. Alle informatie is op kaart gezet waarna de kaart met Ganzengebieden is bijgesteld. In vergelijking met de oude kaart zijn er verscheidene gebieden bijgekomen. Dat heeft twee oorzaken : het aantal in Nederland pleisterende Ganzen is de laatste jaren gegroeid en de ontwikkeling van het Markiezaat en het Krammer-Volkerak tot een moerasgebied. Deze fungeren als slaappleats en als fourageergebied. De verwachting is dat daar de aantallen Ganzen en Zwanen de komende jaren zullen toenemen.

5.3 Ganzen en Zwanen in rivierengebied in Midden- en Oost.

Bij de jaarlijkse wintertellingen kwam naar voren dat er in het rivierengebied van Midden- en Oostbrabant plaatselijk forse aantallen Ganzen en Kleine zwanen fourageerden. Op sommige plaatsen

werden tienduizenden Ganzen en groepen Kleine Zwanen van ruim honderd exemplaren gezien.

Omdat er slechts èèn telling in januari plaatsvond en omdat het rivierengebied nooit in zijn geheel werd geteld bleef er onduidelijkheid bestaan over de totale aantallen pleisterende Ganzen en Zwanen en over de plaatstrouw van de fouragerende groepen. Een bijkomende onduidelijkheid was of er alleen in de maand januari grote aantallen verbleven. Was er sprake van een incidentele uitschieter ten gevolge van het barre winterweer of was dit een regelmatig voorkomend verschijnsel?

In de winter van 1987/1988 zijn in januari en februari door provincie-medewerkers vier proeftellingen georganiseerd. Het doel was het vastleggen van het aantalsverloop, de grootte van de pleisterende groepen en de plaatstrouw gedurende de winter. Daarbij werd, van Vierlingsbeek tot aan Raamsdonkveer, op èèn dag het hele rivierengebied en de aangrenzende polders geteld. Ondanks de milde winter verbleven er 700 Kleine Zwanen in het onderzoeksgebied, een verrasend hoog aantal. Ganzen werden er nauwelijks gezien.

In de winter van 1988/1989 is het projekt herhaald. Tijdens zeven simultaantellingen, vanaf begin november tot half maart, werden alle Ganzen en Zwanen in kaart gebracht. Dankzij de hulp van een vrijwilliger is het onderzoeksgebied uitgebreid met het land van Altena. Ondanks de tweede zachte winter in successie werden er in de topperiode januari en februari ruim 800 Kleine Zwanen, honderden Knobbelzwanen en duizenden Ganzen gezien. Bij elke telling zijn enkele Wilde Zwanen waargenomen. De Grote Zilverreiger bij Oss liet zelden verstek gaan.

Na evaluatie van de resultaten zal beslist worden of de tellingen in de toekomst herhaald gaan worden.

5.4 Broedvogelkartering Westbrabant

Het broedvogelonderzoek in Midden-en Oostbrabant heeft waardevolle informatie verschaft over het voorkomen van bijzondere vogelsoorten. Wat dat betreft heeft het onderzoek aan zijn doel beantwoord.

Van meet af aan is gepraat over uitbreiding van het onderzoek naar West-Brabant. Na de positieve evaluatie is besloten om hier in 1989 mee te starten. Omdat de rapportage van het vorige projekt nog loopt gaat er slechts één man het veld in. In vergelijking met het afgesloten project vinden er enkele bijstellingen plaats in de inventarisatiemethodiek. De monotone en struweelvogelarme kleipolders worden maar twee keer bezocht. Bij de laatste inventarisatieronde wordt het grondgebruik ingetekend. Juist in West-Brabant levert dat waardevolle informatie op om de verspreiding en het voorkomen van bepaalde broedvogels te verklaren.

Op beperkte schaal zal de hulp worden ingeroepen van vrijwilligers. In Westbrabant zijn minder vogelaars actief en velen houden zich onder andere bezig met natuurgebieden als het Markiezaat, het Krammer-Volkerak en de omgeving van Zoomland. In 1993 moet de inventarisatie zijn voltooid.

5.5 Natuurgebieden

Bij het natuurontwikkelingsplan (zie paragraaf 6.0) spelen de natuurgebieden een belangrijke rol. Om die reden is de provincie geïnteresseerd in de aanwezige natuurwaarden. Van belang is welke bijzondere organismen er voor komen zodat hieruit afgeleid kan worden aan welke ecologische en milieuhygiënische voorwaarden ze moeten voldoen.

Voor de avifauna betekent dit dat er meer aandacht besteed moet worden aan de bossen omdat van dit biotoop relatief weinig bekend is. Het 1000 ha grote bos de Stippelbergen in Oostbrabant is zelfs nog nooit op vogels onderzocht. Ook in de Kempen liggen uitgestrekte boswachterijen waarvan weinig bekend is. Bij Breda en Roosendaal zijn of worden het komende jaar alle bossen geïnventariseerd. De reden dat sommige bossen zo onbemind lijken te zijn is het gebrek aan vogelaars ter plaatse.

Bij de provincie wordt op het ogenblik uitgezocht in hoeverre de provincie kan bijdragen aan inventarisaties die niet behoren bij SBB, NM of BL. Voor de start van het veldseizoen 1989 is dat nog niet te verwachten.

5.6 Monitoring

Bij de Streekplanherziening van 1985 is door Provinciale Staten de wens geuit dat de Weidevogelgebieden geregeld gecontroleerd moeten worden. Er wordt overwogen om vanaf 1990 alle gebieden te gaan inventariseren op bepaalde vogelsoorten. Het ligt in de bedoeling om de gegevens onder te brengen bij het BMP-project van SOVON zodat ze vergeleken kunnen worden met landelijke ontwikkelingen.

Een tweede plan is om na 1990 agrarische gebieden die rijk zijn aan struweelvogels bij het monitoringproject van SOVON te betrekken. Bij monitoren worden in kleine terreinen over een reeks van jaren alle soorten nauwkeurig geïnventariseerd zodat bekend wordt hoe de vogelstand zich ontwikkelt. Er zal naar worden gestreefd om zoveel mogelijk aan te sluiten bij SOVON-methodes. Ook bij de ligging van de gebieden en de te tellen soorten staat samenwerking met SOVON voorop. Omdat dit pas na 1990 gaat spelen is hier op voorhand nog niet veel over te zeggen. De hoop is dat in de provincie vrijwilligers, vogelwerkgroepen en provincie medewerkers gaan meedraaien in monitorprojecten die representatief zijn voor de landschappen die de provincie bezit.

6.0 Natuurontwikkelingsplan

Het avifaunaproject is in eerste instantie opgezet ten behoeve van het streekplan. In september 1988 is aan alle vogelwerkgroepen de notitie "Beleids-toepassing Avifaunagegevens" gestuurd waarin de ideeën werden ontvouwd over het gebruik van avifaunagegevens voor de Streekplanherziening. In principe is deze notitie nog steeds geldig; zij het dat er een aantal veranderingen zijn doorgevoerd.

In het kort komt het hierop neer : het ontwerpen van een ecologische kaart van Noord-Brabant waarop vanuit natuurwetenschappelijk oogpunt belangrijke gebieden zoveel mogelijk

verbonden worden met aangrenzende waardevolle gebieden. Het plan is in samenwerking met NMF-Tilburg ontwikkeld. De vraag is welke gebieden daarbij als waardevol beoordeeld gaan worden. Uitgangspunt was dat er organismen moeten voorkomen die landelijk zeldzaam zijn en die relatief veel in Noord-Brabant voorkomen. De volgende aspecten werden hierbij betrokken : avifauna, flora, vegetatie, amfibieën en reptielen, dagvlinders, rheofiele beekfauna. Daarnaast speelden aardwetenschappelijke objecten zoals paraboolduinen en slenken een rol.

Per aspect is een lijst gemaakt welke soorten, die als aandachtsoorten en bedreigde aandachtsoorten worden betiteld, als bijzonder aangemerkt konden worden. Voor de avifauna is daarbij teruggegrepen naar de lijst van "Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland" van Vogelbescherming. Er zijn twee weidevogel- en ganzesoorten aan toegevoegd.

Daarna is gekeken waar de aandachtsoorten in Noord-Brabant voorkomen. Deze gebieden worden kerngebieden genoemd. Voor kerngebieden geldt dat het beleid er op gericht moet zijn dat de aandachtsoorten behouden blijven en dat de ecologische omstandigheden versterkt dienen te worden.

Kerngebieden zijn op basis van landschappelijke en ecologische relaties met elkaar verbonden via verbindingszones. Dat kunnen beekdalen zijn maar ook struweelgebieden tussen bossen, weidevogelgebieden met natte heide etc.etc.

Het belangrijkste winstpunt is dat het isolement, waarin vele natuurgebieden verkeren, wordt opgeheven. Daarnaast is het de bedoeling dat beleidsinstrumenten ten dienste van natuur- en landschapsbehoud geconcentreerd worden ingezet op de kerngebieden en de ontwikkelingszones.

Uitgangspunt was een zo betrouwbaar mogelijke kaart te maken. Dat betekent dat alle beschikbare kennis in het kaartbeeld wordt verwerkt en dat tevens wordt aangegeven van welke gebieden er kennislacunes zijn.

Het agrarisch gebied van West-Brabant is nog niet op broedvogels onderzocht, er zijn nauwelijks inventarisaties beschikbaar van amfibieën in de kleipolders en maar een kwart van de natuurgebieden is grondig bekeken op het voorkomen van dagvlinders, etc.. De provincie heeft grote waardering voor de activiteiten van talloze onderzoekers maar natuur en landschap in Noord-Brabant gaan langzaam maar zeker achteruit. De provincie vindt het riskant om te wachten totdat de verspreiding van alle aandachtsoorten bekend is.

Het geldt onder andere voor de bossenkaart bij de avifauna. De avifaunagegevens zijn voor het gemak per biotooptype uitgewerkt. Een van de zes biotooptypen betrof de bossen. Helaas zijn nog lang niet alle bossen in Noord-Brabant onderzocht. De SOV-leden van de begeleidingscommissie waren evenals de provincie van mening dat van 75% van de Brabantse bossen aangegeven kon worden of ze voldoen aan de gestelde criteria. Het blijkt minder eenvoudig te zijn dan we dachten maar het resultaat is bruikbaar. Voor alle onderzoeksaspecten geldt dat er op de kaart rekening wordt gehouden met terreinen die onvoldoende onderzocht

zijn. Het vormt ook een aanleiding om het onderzoeksprogramma bij te stellen. Een voorbeeld vergemakkelijkt de discussie over deze zaak: bij de streekplanherziening van 1985 zijn er weidevoelgebieden aangewezen op basis van de beschikbare kennis. De aangewezen terreinen zijn veilig gesteld. Bij de volgende herziening kunnen op basis van onderzoek dat na 1985 is verricht gebieden toegevoegd of afgevoerd worden. De kaart van het natuurontwikkelingsplan zal op basis van nieuwe gegevens in de toekomst geregeld moeten worden aangepast.

7.0 Slot

De provincie wil hierbij alle vrijwilligers van harte bedanken voor de inzet van de afgelopen jaren. De provinciale medewerkers zijn bereid om op werkgroepsavonden uitleg te geven over de avifaunaprojecten. Mochten er nog vragen zijn naar aanleiding van dit info-bulletin dan kunnen deze rechtstreeks of via de SOV-leden van de begeleidingscommissie doorgegeven worden.

F.Post
G.van Gool
T.Tol
T.Hagendoorn
G.Zimmerman